

25.5.2004

1583/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola

**APULASIOIKEUSASIAMIEHEN ESITYS SIVULLISEN ASEMAN
PARANTAMISEKSI ULOSOTTOSSA**

1

KANTELU

A arvosteli 24.6.2002 päivätyssä kirjeessään Lapuan kihlakunnanviraston ulosotto-osaston avustavan ulosottomiehen B:n menettelyä .

Kirjeen mukaan B oli ulosmitannut virheellisesti ja lainvastaisesti sivullisen veloista A:n omistaman auton. Ulosotto ei ollut A:n oikaisuvaatimuksista huolimatta muuttanut päätöstään. Valitusmenettely oli aiheuttanut A:lle mieliharmia ja kymmenientuhansien markkojen kulut, jotka hän oli joutunut jutun voittamisesta huolimatta itse maksamaan.

Avustava ulosottomies B ei kirjoituksen mukaan ollut kuullut A:ta asiassa, eikä ollut pitänyt hänen esittämiään kirjallisia todisteita oikeina tai riittävinä. Samat todisteet olivat kuitenkin kelvanneet käräjäoikeudelle. A:n mielestä B oli pitkittänyt asian käsittelyä.

A pyysi, että eduskunnan oikeusasiamies ojentaa sopivaksi katsomallaan tavalla B:tä ja hänen esimiestään johtavaa kihlakunnanvoutia C:tä. Lisäksi hän pyysi, että oikeusasiamies ryhtyy toimiin lainsäädännön muuttamiseksi sellaiseksi, että ulkopuoliset eivät joudu kärsimään viranomaisten mielivallan johdosta kuten hän katsoi omassa asiassa tapahtuneen. A:n mielestä todistustaakan tulisi olla yhtäläinen myös viranomaista vastaan olevissa jutuissa.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Lapuan kihlakunnan ulosotto-osaston avustava ulosottomies B oli 28.12.2000 ulosmitannut A:n nimiin rekisteröidyn Volkswagen Transporter –merkkisen pakettiauton A:n puolison veloista. Ulosmittaus oli toimitettu ulosottolain 4 luvun 10 §:n nojalla ja se oli tapahtunut A:n puolison saavuttua sanotulla autolla ulosotto selvitykseen. Ulosmittauksen jälkeen auto oli jäänyt A:n puolison haltuun.

A teki asiasta ulosmittausvalituksen, jonka Seinäjoen kärjäoikeus ratkaisi 31.12.2001 antamallaan päätöksellä. Kärjäoikeus hyväksyi A:n valituksen ja kumosi ulosmittauksen. Kärjäoikeuden hylättyä A:n valituksen kohdistaman oikeudenkäyntikuluja koskevan vaatimuksen, A valitti asiassa tältä osin Vaasan hovioikeuteen. Hovioikeus ei lainvoimaiseksi tullessaan muuttanut kärjäoikeuden päätöstä.

3.2

Ulosmittaus

Oikeusohjeita

Ulosottolain 4 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan sivullisen väite siitä, että hän omistaa velallisen hallinnassa olevaa irtainta omaisuutta, ei estä sanotun omaisuuden ulosmittaamista tai muuta täytäntöönpanoa, ellei sivullinen heti voi todistaa omistusoikeuttaan. Säännöksen 3 momentin mukaan se, mitä pykälässä säädetään sivullisesta, koskee myös velallisen puolisoa.

Ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentin mukaan väite siitä, että omaisuus kuuluu sivulliselle, ei estä omaisuuden ulosmittaamista, jos havaitaan, että sivullisen asema perustuu sellaiseen varallisuus- tai muuhun järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta ottaen huomioon velallisen omistajan määräysvaltaan verrattava valta tai verrattavat toimet taikka hänen saamansa edut ja muut vastaavat seikat, ja sellaista oikeudellista muotoa ilmeisesti käytetään ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa. Säännöksen 5 momentin mukaan ulosmittausta ei kuitenkaan saa toimittaa, jos järjestelyssä mukana oleva sivullinen saattaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan. Säännöksen mukaan ulosottomiehen on ennen ulosmittausta varattava velalliselle ja sivulliselle sekä tarvittaessa velkojalle tilaisuus tulla sopivalla tavalla kuulluiksi, jos se täytäntöönpanoa haittaamatta käy päinsä.

Avustavan ulosottomiehen menettely ulosmittauksessa

Johtavan kihlakunnanvoudin tänne antaman selvityksen mukaan ulosmittaushetkellä lähtökohtana oli ollut ulosotto-oikeudellinen omistajahallinta. Selvityksessään hän tuo esiin niitä seikkoja, joiden perusteella tulkintaa voitiin pitää oikeana ja menettelyä lainmukaisena. Näitä sanotusta selvityksestä tarkemmin ilmeneviä seikkoja olivat muun muassa velallisen hallinta ja hänen ilmoituksensa auton hallussapidosta ja käytöstä aina tarpeen mukaan sekä avustavan ulosottomiehen omat havainnon auton käytöstä samoin kuin se, ettei ulosotto ollut saanut auton kauppahinnan maksusta pyydettyä asiakirjaselvitystä. Selvityksen mukaan A ei ollut tehnyt ulosottomiehelle minkäänlaista väitettä tai oikaisuvaatimusta ennen kärjäoikeudelle osoitettua valitusta.

Saadun selvityksen valossa en ole havainnut asiassa tältä osin oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä. Avustava ulosottomies on toiminut harkintavaltansa rajoissa arvioidessaan auton ulosmittauksen edellytyksiä

ulosottolain 4 luvun 10 §:n nojalla tuolloin käytettävissä olleiden tietojen perusteella.

Perusteen muutos

Ulosmittaus oli siis toimitettu ulosottolain 4 luvun 10 §:n nojalla. Ulosmittauksen jälkeen asiaa oli ulosottomenettelyssä edelleen selvitetty, minkä seurauksena johtava kihlakunnanvouti C oli selvityksensä mukaan katsonut, että kysymys oli ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentissa tarkoitettusta keinotekoisesta järjestelystä. Kuten edeltä ilmenee, ulosmittaus hetkellä tiedossa olleiden seikkojen perusteella kysymys oli hänenkin mukaansa kuitenkin ollut sanotun luvun 10 §:n mukaisesta tilanteesta.

Saadun selvityksen valossa perusteen muutos ulosottolain 4 luvun 10 §:stä luvun 9 §:n 4 momenttiin oli tapahtunut sen jälkeen kun A oli tehnyt asiassa ulosmittausvalituksen. Johtava kihlakunnanvouti C oli tuonut perusteen muutoksen esiin ulosmittausvalitukseen antamassaan lausunnossa Seinäjoen käräjäoikeudelle. Asiassa ei ollut tehty uutta ulosmittausta ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentin nojalla, vaan avustavan ulosottomiehen 28.12.2000 ulosottolain 4 luvun 10 §:n nojalla tekemä ulosmittaus oli jäänyt voimaan, kunnes se on käräjäoikeuden 31.12.2001 antamalla päätöksellä kumottu.

Ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentin nojalla suoritettava ulosmittaus eroaa sekä menettelyllisesti että toimivaltuuksien osalta luvun 10 §:n nojalla suoritettavasta ulosmittauksesta. Luvun 9 §:n 5 momentin mukaan ulosottomiehen on ennen 4 momentin nojalla suoritettavaa ulosmittausta varattava sivulliselle tilaisuus tulla sopivalla tavalla kuulluksi, jos se täytöntöönpanoa haittaamatta käy päinsä. Vastaavaa kuulemisvelvoitetta ei sisälly sanottuun 10 §:ään. Myös sivullisen suoja on 9 §:n 5 momentissa näyttötaakan osalta vahvempi kuin 10 §:ssä. Toimivaltuuksien osalta puolestaan 9 §:n 4 momentissa tarkoitettuna keinotekoisena järjestelyn sivuuttamisesta päättää ulosottolain 1 luvun 5 §:n 1 kohdan mukaan yksinomaan ulosottomies, kun 10 §:n tarkoittamissa tapauksissa myös avustava ulosottomies on toimivaltainen.

Ottaen huomioon muun muassa mainitut säännöksiin liittyvät eroavaisuudet, pidän puheena olevan kaltaista perusteen muuttamista hyvän hallinnon ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta ongelmallisena.

Perusteen muuttamisen mahdollisuus ulosottovalituksen käsittelyn yhteydessä saattaisi myös vaikeuttaa asianosaisen harkintaa ulosottovalituksen menestymisen mahdollisuuksista ja siten osaltaan vaikuttaa siihen, käyttääkö hän muutoksenhakuoikeuttaan. Käsitykseni mukaan ulosottolain 4 luvun 9 §:n 5 momentin edellyttämä sivullisen kuuleminen ei voi tapahtua vasta ulosmittausvalitusasiassa tuomioistuimessa. Jos näin olisi, pelkästään kuulemisvirheeseen nojautuva ulosmittausvalitus ei voisi menestyä.

Tässä tapauksessa käräjäoikeus on joka tapauksessa tutkinut asian sekä ulosottolain 4 luvun 10 §:ään perustuvana että luvun 9 §:n 4 momenttiin perustuvana ulosmittauksena. Arvioidessaan ulosmittausta ulosottolain 4

luvun 10 §:n valossa käräjäoikeus on päätöksessään todennut, ettei tässä tapauksessa ole ollut perusteita pitää D:tä puolisonsa nimiin rekisteröidyn auton ainoana omistajana. Tämän jälkeen käräjäoikeus on arvioinut ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 ja 5 momenteissa säädettyjen edellytysten täyttymistä. Käräjäoikeus on katsonut, että A oli saattanut todennäköiseksi, että auton ulosmittaus oli loukannut hänen todellista oikeuttaan. Näin ollen ulosmittausta ei käräjäoikeuden päätöksen mukaan olisi saanut ulosottolain 4 luvun 9 §:n 5 momentin säännös huomioon ottaen toimittaa.

Ratkaisussaan käräjäoikeus on ottanut kantaa myös sivullisen kuulemista koskevaan kysymykseen. Päätöksessään käräjäoikeus on todennut, ettei A:ta ollut kuultu ennen ulosmittausta, vaikka se olisi epäilyksettä ollut tarpeellista ja vaikka se olisi voinut tapahtua täytäntöönpanoa haittaamatta. Käräjäoikeus on katsonut, että ulosmittauksessa oli tältä osin tapahtunut menettelyvirhe. Kun A oli kuitenkin valitusvaiheessa saanut perusteellisesti esittää omat näkemyksensä, asiassa oli käräjäoikeuden toteaman mukaan nyt voitu ottaa kantaa myös siihen, oliko todennäköistä, että ulosmittaus oli loukannut hänen todellista oikeuttaan. Käräjäoikeus on kumonnut ulosmittauksen paitsi edellä selostetun ulosottolain 4 luvun 9 §:n 5 momentin myös kuulemisvirheen perusteella.

Vaikka pidänkin puheena olevaa perusteen muuttamista ongelmallisena, A:n oikeusturva ei, ottaen huomioon edellä mainitut seikat, ole käsitykseni mukaan tässä tapauksessa menettelyn seurauksena vaarantunut.

Näin ollen katson, ettei asia anna tältä osin aihetta muuhun, kuin että saatan edellä esittämäni käsitykset Lapuan kihlakunnanviraston ulosotto-osaston tietoon.

3.3

Oikeudenkäyntikulut

Oikeusohjeita

Ulosottolain 10 luvun 18 §:n (197/1996) mukaan valituksen käsitellyt tuomioistuimien voi velvoittaa sen, jolle tuomioistuimen päätös on vastainen, korvaamaan vastapuolelleen muutoksen hakemisesta aiheutuneet kulut noudattaen soveltuvien osien oikeudenkäymiskaaren 21 luvun säännöksiä.

Säännöksen mukaan korvausvelvollisuuden määrääminen on tuomioistuimen harkinnassa. Oikeuskäytännössä korkein oikeus on ratkaisussaan KKO:2001:114 katsonut lain esitöissään esiin tuodun mukaisesti (HE 106/1995 s. 116), että harkinnan tulee olla tapauskohtaista ja siinä tulee ottaa huomioon, onko velkoja käyttänyt asiassa puhevaltaa ja miten velkoja on voinut vaikuttaa ulosottomiehen suorittaman täytäntöönpanon lopputulokseen. Lisäksi tulee ottaa huomioon se, voidaanko hävinneen osapuolen katsoa aiheuttaneen vastapuolelle oikeudenkäyntikuluja.

Teoksessa Tuula Linna – Tatu Leppänen: Ulosottomenettely (2003) on pohdittu kysymystä, voidaanko valtio ulosmittausvalitusasiassa muutoin kuin ulosmittausvelkojana velvoittaa korvaamaan voittaneen oikeudenkäyntikulut.

Vastaan puhuvana argumenttina teoksessa on mainittu ulosottomiehen asema puolueettomana lainkäyttöviranomaisena, täytäntöönpanotoimen toimittaminen virkavastuulla ja virallisperiaatteen pohjalta. Ulosottomiestä ei voida edes kulumielessä pitää asianosaisena tai asianosaiseen rinnastettavana toimijana ensi asteen menettelyssä eikä myöskään valitusasiassa osallisena.

Painava puolesta puhuva argumentti liittyy puolestaan muutoksenhakijan oikeussuojaan. Aina ei ole löydettävissä sellaista "vastapuolta" ulosoton asianosaisista, jolle muutoksenhakukulujen korvaaminen voitaisiin perustellusti vyöryttää. Kulujen jääminen korvaamatta on erityisen kohtuutonta, jos valitustarpeen on aiheuttanut ulosottoviranomaisen virhearviointi. Edelleen teoksessa esitetään (s. 673) seuraavaa.

"Kun UL 10:18:ssa ei käytetä ilmaisua asianosainen, vaan puhutaan vastapuolesta, ja kun ei myöskään käytetä voittajaa/häviäjää – terminologiaa, vaan puhutaan päätöksen vastaisuudesta, jättää sanamuoto tulkinnallekin sijaa. Voidaan katsoa, että myös puolueeton lainkäyttöviranomainen voi faktisesti joutua vastakkaisasetteluun muutoksenhakijan kanssa tarvitsematta samalla samaistua kumpaankaan asianosaiseen. Kun muutoksenhakijan oikeussuojan tarve tta on painotettava enemmän kuin ulosottoviranomaisten luonteeseen liittyviä argumentteja, voidaan päätyä suosittamaan mahdollisuutta määrätä muutoksenhakijan kulut korvattavaksi valtion varoista silloin, kun asianosaisvastapuolta ei voida velvoittaa korvausvastuuseen ja muutoksenhakemuksen on aiheuttanut ulosottomiehen virhearviointi tai tilanne on muutoin sellainen, että muutoksenhakemuksesta aiheutuvien kulujen jääminen korvaamatta olisi kohtuutonta."

Teoksessa on tuotu esiin se, että etenkin asetelma, jossa muutoksenhakija on joutunut voimakkaasti puolustautumaan ulosottomiehen toimia ja lausuntoa vastaan, saattaa antaa aiheen tällaiseen kuluratkaisuun. Kysymyksessä on tällöin kantelun tyyppinen muutoksenhaku. Teoksessa kuitenkin katsotaan sen olevan selvää, ettei valtion korvausvastuu voi olla pääsääntö silloinkaan, kun ulosotto toimi kumotaan.

Näiden näkökantojen valossa säännöstä voitaisiin siis tulkita niin, että valtio voitaisiin joissakin tilanteissa velvoittaa korvaamaan ulosmittausvalituksessaan menestyneen oikeudenkäyntikulut myös silloin, kun valtio ei ole valitusasiassa asianosaisen asemassa. Ulosottolakiin ei kuitenkaan sisälly, ei ennen 1.3.2004 voimaan tulleita uudistuksia eikä myöskään sanottujen uudistusten jälkeen, nimenomaista säännöstä mahdollisuudesta velvoittaa valtio puheena olevan kaltaisissa tilanteissa korvaamaan ulosmittausvalituksen voittaneen oikeudenkäyntikulut.

Maaliskuun 2004 alusta voimaan tulleen ulosottolain 3 luvun 109 §:n mukaan oikeusministeriö tai sen määräämä voi harkintansa mukaan ilman oikeudenkäyntiä maksaa vahingonkorvausta asianosaiselle tai sivulliselle, jos valtion korvausvastuuta voidaan pitää selvänä tai korvauksen maksamista kohtuullisena. Säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 216/2001 vp.) mukaan korvausta voitaisiin maksaa myös silloin, kun ulosottomiehen virhettä tai laiminlyöntiä ei voida osoittaa. Korvausta voidaan maksaa asiassa

aiheutuneista kuluista esimerkiksi sivulliselle, jos omaisuutta on ulosmitattu 4 luvun 9 §:n 4 momentin tai 10 §:n nojalla, mutta ulosmittaus sittemmin peruutetaan itseoikaisun tai tuomioistuimen päätöksen nojalla. Hallituksen esityksen mukaan säännöksessä ei kuitenkaan tarkoiteta varsinaisia oikeudenkäyntikuluja.

Esityksessä todetaan, että tuomioistuin voisi velvoittaa valtion korvaamaan sivullisen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut *täytäntöönpanoriidassa* 9 luvun 11 §:n 4 momentin nojalla. Viimeksi mainitun 1.3.2004 voimaan tulleen täytäntöönpanoriidan käsittelyä koskevan säännöksen mukaan, jos sivullisen nostama kanne hyväksytään, valtio voidaan sivullisen vaatimuksesta määrätä korvaamaan tämän kohtuulliset oikeudenkäyntikulut. Lain kohtaa koskeva sta hallituksen esityksestä (HE 216/2001 vp.) ilmenee, ettei sivullisen tekemän *ulosottovalituksen* osalta ehdoteta vastaavaa sääntelyä kuin täytäntöönpanoriidan osalta. Valtion kuluvastuu ei hallituksen esityksen mukaan ole tarpeen, koska ulosottovalituksesta sivulliselle aiheutuu yleensä selvästi vähemmän kustannuksia kuin täytäntöönpanoriitakanteesta.

Oikeudenkäyntikuluratkaisu kanteluasiassa

A:n asiassa Seinäjoen käräjäoikeus on päätöksensä perusteluissa todennut, ettei ulosottoviranomainen ole puheena olevan säännöksen tarkoittama vastapuoli. Edelleen käräjäoikeuden päätöksessä on todettu, ettei valtio lain mukaan ole velvollinen korvaamaan valittajan kuluja pelkästään sillä perusteella, että ulosmittaus on tullut kumotuksi. Toisaalta valtio ei tässä asiassa ollut käyttänyt puhevaltaa velkojana ja A:n vastapuolena. Näin ollen käräjäoikeus on katsonut, ettei asiassa ollut perusteita velvoittaa valtiota korvaamaan A:lle oikeudenkäyntikuluja. A:n valitettua käräjäoikeuden oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevasta päätöksestä Vaasan hovioikeuteen, hovioikeus on 6.3.2002 antamassaan päätöksessä hyväksynyt käräjäoikeuden päätöksen perustelut ja lopputuloksen.

Käräjäoikeuden ja hovioikeuden hylättyä A:n valtioon kohdistaman oikeudenkäyntikuluvaatimuksen, valituskulut ovat jääneet kokonaisuudessaan A:n vahingoksi.

Seinäjoen käräjäoikeus ja Vaasan hovioikeus ovat ratkaisseet A:n oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevan asian niille lain mukaan kuuluvan harkintavallan nojalla. Asiassa ei ole ilmennyt, että ne olisivat menetelleet lainvastaisesti tai jättäneet velvollisuutensa täyttämättä.

Esitys

Pidän kuitenkin epätydyttävänä sitä, että ulosmittausvalituksen voittaneella sivullisella ei ole tämän kanteluasian kaltaisissa tilanteissa, joissa ei ole ulosottolain 10 luvun 18 §:n tarkoittamaa vastapuolta, lakiin perustuvaa mahdollisuutta saada oikeudenkäyntikulujaan korvatuksi valtion varoista.

Mielestäni sitä edellä mainitussa hallituksen esityksessä (HE 216/2001 vp.) esitettyä perustetta, että ulosottovalituksesta aiheutuu sivulliselle yleensä selvästi vähemmän kustannuksia kuin täytäntöönpanoriitakanteesta, ei voida

pitää riittävänä perusteena sivulliselle aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen korvausmahdollisuuden erilaiselle sääntelylle. Sivulliselle aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen kannalta ulosmittausvalitus ja täytäntöönpanoriitakanne voivat käytännössä olla hyvin lähellä toisiaan. Tällaisessa tilanteessa sivullista ei lohdata se, että ulosmittausvalituksesta aiheutuu "yleensä" vähemmän kustannuksia. Päin vastoin voidaan kysyä, millä perusteella ulosmittausvalituksesta aiheutuneet vähäisetkään kustannukset kuuluvat sen voittaneen sivullisen kannettavaksi.

Pidän tilannetta epätyydyttävänä myös perustuslain 15 §:n omaisuuden suoja ja 21 §:n oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien perusoikeuksien kannalta.

Omaisuuden suojan kannalta on ongelmallista, että omaisuuttaan valtion viranomaisen toimenpiteitä vastaan puolustava sivullinen joutuu itse vastaamaan oikeudenkäyntikuluistaan, vaikka ulosmittaus kumottaisiin. Tämä voi johtaa myös siihen, että oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei toteudu. Käytännössä tilanne voi nimittäin olla sellainen, että ennakoitavissa olevat oikeudenkäyntikulut ylittävät sivulliselta ulosmitatun omaisuuden arvon. Jos sivullinen ei voi saada oikeudenkäyntikulujaan korvatuksi, hän voi joutua luopumaan ulosmittausvalituksesta eli oikeudestaan oikeudenkäyntiin – ja samalla myös omaisuudestaan.

Näistä syistä esitän oikeusministeriön harkittavaksi, olisiko ulosottolakiin otettava nimenomainen säännös ulosmittausvalituksen voittaneen sivullisen mahdollisuudesta saada valtion varoista korvaus hänelle aiheutuneista kohtuullisista oikeudenkäyntikuluista vastaavasti kuin täytäntöönpanoriita-asioissa ulosottolain 9 luvun 11 §:n 4 momentin mukaan.

4 TOIMENPITEET

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Lapuan kihlakunnanviraston ulosotto-osaston johtavalle kihlakunnanvoudille C:lle ja avustavalle ulosottomiehelle B:lle.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 2 momenttiin viitaten teen oikeusministeriölle edellä selostetun esityksen ulosottolain täydentämisestä.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei puoleltani ole antanut aihetta.

Kantelukirjoituksen liitteet palautetaan kantelijalle.